

Historieglimt 200

Lademoen bydel blir til 1893

Lademoen lå tidligere i Lade prestegjeld og Strinda herred. Lade kirke var fra gammelt av fylkeskirka for *Strindfylket*. Strindfylket omfattet Strinda, Malvik, Frosta, Åsen og Leksvik! Lade kirke ble senere hovedkirke for det store Strinda prestegjeld. Det var derfor folk på Bakkaunet sognet til Lade kirke helt frem til 1964! Hovedveien fra byen til Lade kirke fulgte stranda innover og ble kalt Bakkestrandveien. Langs veien lå det i mange hundre år en rekke gravhauger. Langs veien grodde det opp både landsteder, små boliger og virksomheter; først på Bakklandet og senere utenfor bygrensen der det var billigere å bygge. Bygningsloven gjaldt bare innenfor bygrensen, og det ble oppført mange dårlige og brannfarlige hus på Strindasiden. På grunn av det tilfeldige preget bydelen fikk, ble Lademoen kalt *Finnkampen* (sameleiren). I 1873 ble *Kolonien* anlagt. Her bygde Selskabet til Arbeiderboligers Anskaffelse 7 tomannsboliger med hvert sitt hagestykke. Leieboerne kunne kjøpe boligene ved å betale renter og avdrag gjennom husleien. Kolonien ble senere utvidet med *Arbeiderbyen*.

Lademoen manglet både vei, vann og kloakk fordi Strinda herred ikke ville koste mer enn strengt nødvendig på dette fattigstrøket. Det tynget likevel på herredets knappe fattigbudsjett. Strøket var beryktet for fattigdom, drikkfeldighet og kriminalitet. Det var ganske utrolig hvor trangbodd og usunt det kunne være i mange hus. Det var en lang tautrekking mellom de to kommunene Strinda og Trondhjem før byutvidelsen i 1893 ble en realitet. Byen trengte mer plass for sin voksende befolkning. Mange som jobbet i byen bodde i det såkalte byggebeltet i Strinda og betalte skatt dit. Byen ønsket seg Bakkestranda der det var store planer om havneutbygging etter at Meråkerbanen ble åpnet i 1882. Byen kviet seg for fattigunderstøttelsen som med en utvidelse, kom under byens budsjett.

I 1893 ble Lademoen endelig innlemmet i byen. Befolkningsutviklingen var nesten eksplosiv etter at Lademoen ble bydel. Først bodde tyngden av befolkningen på Nerlamo'n. Så ble det bygget ovenfor jernbanen. Område for område ble bebygget med leiegårder i tre og senere i mur. Fjæregata og Østersunds gate fikk sine navn i 1886. Ulstadløkkveien fikk navnet sitt først i 1917. Selve Nerlamo'n fikk mange gater med navn på generaler og biskoper. Den lille Brodahls gate var faktisk inntil nylig byens smaleste gate. Mange av gatene hadde flere navn, fordi folk fortsatte å bruke de gamle navnene selv om myndighetene ga dem nye.

Bykommunen gjorde mye for å utvikle den nye bydelen. Vannposter på hjørnene erstattet vann fra forurensede brønner. Gater ble nødtørftig opparbeidet. Postkontor kom i 1899. I 1900 fikk bydelen både brann- og politistasjon. I 1902 ble det anlagt ny kirkegård. Jernbanestasjonen kom i 1904.

Året etter var kirka bygd og i 1906 sto Lademoens store, fine skolebygning klar til å ta imot ungene fra hele bydelen. Gamle Eli plass skole ble revet i 1906.

Lademoen ble ikke overraskende en politisk radikal bydel. Fattigdommen er ikke den fremste forklaringen. Like viktig var det at bydelen hadde viljesterke og ressurssterke mennesker som hadde overskudd til å kjempe en politisk kamp. Både sosialdemokratene og kommunistene hadde sine støttrupper der. Det kunne være ganske ampert mellom de ulike fløyenes representanter også utenfor møterommene. Arbeiderforeningen *Sverre* hadde sitt hus i Gregus' gate. Mange politiske foreninger ble dannet også for kvinner. Men Lademoens politiske historie er for omfattende og mangslungen til å bli utdypet her.

Idretten ble en vei opp og frem for mange unge på Lademoen. Det ble dannet en rekke arbeideridrettslag. De hadde ulik politisk tilknytning, men i ettertid er det naturlig å understreke den store betydningen som disse lagene hadde for å vekke de unge til samfunnsansvar og ikke minst til å kjempe for sin egen fremtid. Arbeideridretten i Trondheim hadde sitt tyngdepunkt på Nerlamo'n. Enda i dag har *Arbeidernes turn- og idrettsforening*, som ble stiftet i 1923, tilholdssted på Lademoen skole. *Falken* og *Ørn* er vel de mest kjente lagene, og de hadde sine idrettsbaner i vårt område: Falken på Reina og Ørn på Ørngjælan. Ørn heter forresten nå *Trondheims-Ørn*, og damelaget ble nylig cupmestre! Det var mange andre lag. I 1923 ble idrettsforbundet *Arbeidernes idrettslag* (AIL) dannet, og Lademoens idrettslag fant sin naturlige plass der. I 1929 ble det splittelse i AIL og i 1931 ble det dannet et kommunistisk idrettsforbund: *Kampforbundet for rød sportsenhet*. Det sto sterkt i Trondheim, særlig på Lademoen. Henry Wahl, Sverre Farstad og Hjallis er navn som kan stå som eksempler på hva idretten kunne bety for gutter som ville opp og frem.

Kristendom og kirke hadde også sin plass. Allerede før bydelen ble utskilt, hadde Indremisjonen ansatt sine diakonisser som drev med sykepleie og hjelp til dem som led nød. I 1887 sto *Bakkestrandens Bedehus* ferdig og fikk gateadresse Østersunds gate 1. Fra 1905 ble huset, som var eid av Trondhjems Indremisjon, brukt som menighetshus for Lademoen menighet. Ved siden av fikk vi i 1892 *Lademoen børneasyl*, barnehagen som fremdeles er i drift. I Strandveien 72 fikk Ynglingen sitt eget hus med to saler og vaktmesterleilighet da den kristelige gutteforeningen kjøpte Andreas Moes nedlagte pottemakeri. Det kristelige ungdomsarbeidet, som forresten også hadde idrett på programmet, hadde sitt sentrum der inntil tyskerne rev ned huset i 1941 for å bygge ubåtbunkeren *Dora*.

Store arbeidsplasser kom i eller i nærheten av bydelen. *Trondhjems mekaniske verksted* (TMV) ga arbeid til mange gjennom lang tid. Det var vanlig at koner eller barn møtte opp i porten med suppespann til arbeiderne i frokostpausen. Fremdeles er det mange som husker den gjennomtrengende lyden av fløyta som varslet mattiden på "værste" (verkstedet). I lange tider var TMV den ledende arbeidsplassen på Lademoen. Vi fikk også bedrifter som *Lade fabrikk* og *Canningen*. *Munken Chokoladefabrik* (senere *Nidar*) ble grunnlagt i 1912, og den store fabrikkbygningen ble reist på tunet til Ulstadløkken gård i

1913-14. Mindre arbeidsplasser var det mange av. Håndverksbedrifter med noen få arbeidere kunne en finne nesten i hver bakgård. Strandveien fikk utrolig mange forretninger. Befolkningen var tallrik. Mindre håndverks- og industribedrifter holdt også til der. En virkelig storslått bygning er det tidligere *Aktiebryggeriet*, som ligger på Jarlheimsletta. Mange husker kanskje *Gassverket*, som lå mellom Stiklestadveien og Ladebekken. Bak bygningen til *Riis Glass* i Jarleveien ligger et hus fra det gamle gassverket. Det var Sverre Pedersen som sto for oppføringen av gassverket, som erstattet det gamle på Kalvskinnet fra 1916-17. Så sent som i 1935 leverte anlegget gass til alt 9600 kunder, både private husholdninger og industribedrifter. Det ble totalskadet i et bombeangrep mot Nyhavna i 1943, men ble bygd opp igjen og fungerte frem til 1957.